

MAART 1952

JAARGANG 55, AFL. 3

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSSE

SCHORRENGEUR EN ZONNESCHIJN

N. TINBERGEN.

Als de wekker ratelt, heb ik moeite te beseffen waar ik ben. Maar de combinatie van leeuwerikenzang en scholekster-gepieuw brengt me bij. Mijn eerste ochtend op Scolt! En wat voor een ochtend! Even buiten kijken. Het is nog donker. De maan staat aan een heldere hemel. Het is bladstil, en hoewel de grond wit berijpt is, voelt het helemaal niet koud. We overzien ons eiland, voluit genaamd Scolt Head Island, een natuurreservaat voor de kust van Norfolk. Met ons tweeën bewonen we het huisje, dat door de National Trust te onze beschikking gesteld is. Het staat op het duin, hoog genoeg om het hele eiland en nog veel meer te overzien, maar halverwege de helling, zodat het duin het tegen winterstormen beschermt.

Ons eiland is een lange, oost-west lopende reeks van smalle en lage duinen, vier mijl van punt tot punt. Aan de zeezijde een smal strand, niet erg verschillend van ons Noordzeestrand, aan de landzijde schorren, doorsneden door grillig kronkelende diepe krekens. De schorren doen aan die van de Eendracht denken, maar hele vegetaties van de struikachtige *Suaeda fruticosa* op de hogere gedeelten geven hun een apart karakter. Achter de schorren zien we het vasteland, dat enigszins aan Zuid-Limburg doet denken — ook een combinatie die een Nederlander vreemd aandoet.

Dit eiland zal voor dit seizoen ons werkterrein zijn. We hebben het voornamelijk op de vogels gemunt. Er broeden Kok-

Bergeenden in het duin. Foto N. Tinbergen.

meeuwen, Grote sterns, Visdieven, Dwergsterns, Bontbekken, Scholeksters, Bergeenden. De Kokmeeuwen vooral zullen ons object zijn, maar we zijn niet van plan, de andere vogels helemaal links te laten liggen. Vogelstudie betekent altijd: vroeg uit de veren, en daarom zullen we ook maar niet te lang hier in onze pyjama's staan te kijken, maar ons gauw gereedmaken. Een haastig ontbijt, een paar koppen sterke koffie om goed wakker te worden, vervolgens laag na laag van dikke kleding aan (want het is pas April) en daar gaan we dan.

Het gloort juist in het oosten. Heerlijk is het, geen haast te hebben, en geruisloos over het zachte zand te lopen, zodat je alle geluiden op je kunt laten inwerken. De meeste geluiden komen van de slikken ten zuiden van ons. Wulpen, Scholeksters en Tureluurs voeren de boventoon. Af en toe horen we een Zilverplevier. Heel in de verte horen we de Kokmeeuwen joelen;

ze zijn nog bij Brancaster, en zullen pas later met het binnenkomende tij mee naar de schorren komen. Daar zal mijn kameraad zich dan opgesteld hebben achter zijn walletje van zoden, vanwaar hij de hele broedplaats kan overzien. Ikzelf heb het vandaag niet op de Kokmeeuwen, maar op de Bergeenden voorzien. Scolt Head Island is een bergeendeneiland; er broeden honderden paren. Op een van de lage duinenrijtjes hebben we in een ligusterbosje een minuscule schuilhutje gebouwd, vlakbij een plek, waar we de sporen van Bergeenden hebben gezien.

Om half zes zit ik in mijn kuil, achter een klein aangespoeld kistje, en onder een stuk zeil. Over het geheel liggen wat *Suaeda*-takken, en ik verbeeld me dat ik er in bergeendenogen totaal onschuldig uitzie.

Wanneer mijn makker vertrokken is, blijft het een tijdlang stil om me heen. Alleen een paar Kneuen scharrelen om mijn hutje heen, en in de verte hoor ik Leeuwerikken

zingen. Een Tapuit-man hupt rond, en gaat af en toe een konijnehol binnen.

Om zeven uur hoor ik voor het eerst Bergeenden; een paartje dat voorbij vliegt. De zware stem van het wijfje overstemt het „wieuw-wieuw-wieuw” van het mannetje, en alleen als ze vlak langs komen hoor ik ook het suizen van de vleugels. Maar ze gaan mijn hutje voorbij, naar een ander stuk van het duin. Na korte tijd komt er weer een paar voorbij, en dan passeren er met onregelmatige tussenpozen meer. Ze komen allemaal van de schorren in het zuiden, en zijn kennelijk op weg naar het duin. Dan, tegen half acht, schrik ik ineens op van het zware „wak-wak-wak” van een Bergeend-wijfje, ergens in de lucht vlak boven mijn hut. Dit keer is het een van mijn klanten. Gevolgd door haar echtgenoot cirkelt ze een keer over mijn hut, en dan strijken ze plompverloren een meter of twintig van me af neer, juist recht voor de hut. Onmiddellijk daarna hoor ik twee nieuwe paren aankomen, dadelijk gevolgd door nog meer vogels. De wijfjes gakkeren drukker naarmate er meer vogels komen; ze hitsen de mannetjes tegen elkaar op, zoals dat goede Bergeend-wijfjes betaamt. Het is een geweldig lawaai. En nu sneeuwt het ineens Bergeenden; paar na paar valt in, en daar staan nu achttien vogels, netjes paar bij paar, tegenover mijn hutje, juist vóór mijn camera. Ik kan ze onmogelijk allemaal op mijn beeld krijgen. Even kijken ze met langgerekte hals naar mijn hutje, maar dat is blijkbaar niet erg angstwekkend, want ze keuren het nauwelijks een tweede blik waard. Nu komt mijn kans. Ik wil weten wat er eigenlijk op die ochtendvergaderingen gebeurt. Ik weet dat de paring zelf zich niet hier afspeelt, maar in het water, in de vroege morgen. Mogelijk komen ze hier alleen om hun veren te poetsen en te

slapen. Maar ik hoop dat ik nog iets anders te zien zal krijgen: het moet zowat tijd voor hen zijn om naar nestholen uit te zien.

Maar wat er nu gaat gebeuren is geheel onverwacht. Terwijl ik naar de eenden zit te kijken, en me verlustig in hun prachtige kleuren: de groenglanzende koppen, de kastanjebruine borstbanden, het smetloos wit, en de onwaarschijnlijk rode snauvels, zie ik opeens met een half oog iets grijsbruins voorbischieten, laag over de grond. Het is verdwenen voordat ik er precieser naar heb kunnen kijken. Mijn eerste gedachte is: een Grijs eekhoorn! Maar hier op het kale duin? Daar is het weer. Een Hermelijn! Hij rent een paar meter, en stopt dan vlak voor een konijnehol. Steekt zijn neus naar binnen, even maar, en rent dan weer door, naar een volgend hol. Hier gebeurt hetzelfde: even snuffelen, dan weer verder. Onderweg gaat hij even rechtopzitten, en kijkt ongeveer mijn kant uit, mooi zijn geelwitte keeltje tonend. Dan verdwijnt hij helemaal in een hol, en blijft wel een minuut binnen voordat hij weer verschijnt en verder holt. Intussen heeft het gedrag van de Bergeenden mijn aandacht getrokken. Ze blijken gefascineerd te zijn door de Hermelijn. Telkens als hij tevoorschijn komt, kijken ze met lange halzen naar hem, en rennen op hem af. De Hermelijn trekt zich er niets van aan, en blijft van hol tot hol rennen, kriskras over het terrein. Nu eens lijkt hij voor de Bergeenden weg te lopen, dan weer komt hij op ze af, maar dat hangt alleen van de konijneholen af die hij wil bezoeken. Wanneer hij wegrent, waggelt de hele bergeendenschaar achter hem aan zo hard als ze maar waggelen kunnen. Komt hij hun tegemoet, dan staan ze stil. Eens als hij uit een hol naar buiten komt, vindt hij de hele troep vlak voor de uit-

gang. Hij doet een bliksemsnelle uitval in hun richting, even maar, en veroorzaakt een paniek: met wild uitslaande vleugels springen de Bergeenden terug. Maar voordat hun voeten de grond weer raken is hij alweer verder. Dit alles gaat zwijgend. Het is een koddig, maar ook boeiend schouwspel. Het gedrag van de Bergeenden doet erg denken aan dat van de eenden in een eendenkooi wanneer het kooihondje zich vertoont. Iets dergelijks tonen trouwens allerlei vogelsoorten tegenover roofdieren, of het nu viervoeters, uilen of roofvogels zijn. Ik kan niet aannemen dat we te maken hebben met louter nieuwsgierigheid tegenover een ongewoon dier; daarvoor is zulk gedrag te uitsluitend op roofdieren gericht. Van een Beflijster bv. trokken de Bergeenden zich niets aan. Ik denk eerder dat we met een soort agressie te maken hebben, en dat het gedrag van eenden vergelijkbaar is met dat van zangvogels tegenover uilen.

De hele vertoning duurt maar een paar minuten. Dan gaat de Hermelijn verder, en de Bergeenden komen langzamerhand tot rust. Nu kan de camera zijn werk ook doen; het licht was helaas tijdens het bezoek van de Hermelijn te slecht, en de bewegingen der dieren te snel, om foto's te kunnen nemen.

Aanvankelijk staan de Bergeenden rustig te poetsen. Af en toe vindt een wijfje dat een ander te dicht bij haar in de buurt komt, en dan begint het gekijf weer: wak-wak-wak-wak-wak, en de mannetjes laten zich ophitsen, staan wild met hun kop te malen en wieuw-wieuw-wieuw-wieuw te zeggen, en lopen met laag vooruitgestoken kop achter elkaar aan. Een twistziek gezelschap. Dat zit trouwens in de familie; de Nijlganzen en Casarca's zijn net zo. Maar na enige tijd komt er verandering. Een paartje wandelt langzaam weg van de

groep, het wijfje voorop. Ze gaat recht op een konijnehol af, en steekt haar kop onderzoekend naar binnen. Het mannetje blijft met opgeheven kop buiten staan, op zijn qui-vive. Aarzelend gaat het wijfje naar binnen. Ze verdwijnt helemaal in het hol. Na enkele seconden komt ze alweer naar buiten, en dan gaat het paar verder, naar een volgend hol, waar zich hetzelfde afspeelt. Meer dan zulke oppervlakkige inspecties zie ik vandaag niet. Alle paren gaan op hun beurt „househunting”. En zo zie ik dus hoe het komt, dat aan het eind van de ochtend voor vrijwel alle konijneholen in het duin verse bergeendensporen staan.

Om een uur of negen komt mijn kameraad weer langs, en kruip ik uit mijn hutje, blij, de benen weer eens te kunnen strekken. Over de lage duinen gaan we terug naar „huis”, het enige huis op het eiland. Het tij is intussen opgekomen; het is springvloed, en voordat we thuis zijn, zijn alle schorren overstroomd. Het eiland, dat bij laagwater zo groot lijkt, is nu niets dan een paar smalle duinricheltjes tussen de Noordzee en het „wad”. Hier en daar steken de struiken van *Suaeda fruticosa* er boven uit. Sommige zijn een meter hoog, en hebben dikke houtige stammen. De Kneutjes vinden ze struikachtig genoeg om er hun nesten in te bouwen. Behalve deze *Suaeda's* staan er op het hele eiland maar een stuk of zes kleine struikgroepjes, meest Liguster en Braam. Op weg naar huis lopen we langs een paar van die eenzame pioniers, om te zien wat voor zangertjes er vannacht getrokken hebben. We zien een paar Grasmussen, een Braamsluipertje, een Nachtegaal, een Zwartkop-man, een Goudhaantje en een Winterkoning. En als we thuis komen, zitten daar in de Liguster vlak voor de hut twee Beflijsters op ons te wachten.

Onder leeuweriken- en tureluurgejodelen eten we ons ontbijt, ons koesterend in het voorjaarszonnetje. Een zacht zuidenwindje brengt ons de zilte geur van de schorren over. We voelen ons de koning te rijk. Maar dan nadert van achter de heuvels van Norfolk zwaar motorgeronk. Een formatie van negen „Superforten”, opgeste-

gen van hun roest ergens in Norfolk, benut het mooie weer voor oefeningen. Langzaam cirkelen de monsters boven het liefelijke voorjaarslandschap. Bij hun geluid voegt zich al gauw het snerpende gieren van „Meteors”. En zo worden we er aan herinnerd dat in het leven niet alles schorrengleur en zonneschijn is.

EEN MERKWAARDIGE KAARDESPIN

(ULOBORUS WALCKENAERI LATR.)

P. CHRYSANTHUS.

Kaardespinnen (Cribellatae) onderscheiden zich van de andere spinnengroepen doordat ze, behalve de gewone spintepels, nog een spinplaat (cribellum) bezitten. Dit is een vlakke plaat aan de buikzijde vóór de spintepels gelegen, welke doorboord is met een paar duizend fijne gaatjes. De spinstof uit de bijbehorende spin-klieren treedt door deze gaatjes naar buiten en wordt met een kam (calamistrum), welke zich aan het voorlaatste lid (metatars) van het 4e paar poten bevindt, uitgekaard. Dit gegolfde kantwerk wordt tussen twee rechte en twee sterk kronkelende draden, die uit de gewone spintepels komen, uitgespreid. (Zie uitvoeriger: C. M. Bouwman-Buis D.L.N. 44, 75vv., 142vv.).

Kaardespinnen zijn helemaal niet zeldzaam: de blauwachtig-glanzende kanten webben van de grote *Amaurobius*-(*Ciniflo*-)soorten kan men vaak talrijk aan de ramen van schuurtjes enz. vinden, terwijl in de hei soms bijna elk topje een miniatuur-webje van een of andere *Dictyna*-soort draagt. Behalve deze gewone, maar daarom toch niet minder interessante soorten, waren in ons land nog twee zeldzaam-

heden uit de groep bekend nl. *Eresus niger* (Petagna) en *Hyptiotes paradoxus* (C. Koch); de eerste is merkwaardig doordat het volwassen mannetje, prachtig rood gekleurd, zo sterk contrasteert met het pikzwarte wijfje; de tweede door haar eigenaardig web, waarover aanstonds.

Groot was de vreugde in het kamp der Araneologen — jammer genoeg is dit kamp nog heel erg klein! — toen Drs L. v. d. Hammen een nieuwe, zuidelijke, soort aan onze Nederlandse fauna kon toevoegen nl. *Uloborus walckenaeri* Latr. Hij vond in Sept. '46 op de Hoge Veluwe jonge ex. van deze soort en eind Mei '47 de volwassen ♂♂ en ♀♀. (Zie Entom. Ber. 12, 163). Daar hij zo vriendelijk was een levend wijfje voor me mee te brengen, was ik in staat om deze merkwaardige soort een maand of drie te observeren; aangevuld met de waarnemingen van Wiehle (Z. Morph. Oekol. T. 8 (1927) 526vv.) volgen hier mijn belevenissen met dit dier. *Uloborus* is een weinig opvallende spin, vrij licht grijs gekleurd met wat variaties en sterk behaard, het ♀ is 4-6 mm, het ♂ 3-4 mm lang (fig. 1). Aanstonds na ontvangst (3 Juni) zette ik de spin in een